

**ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ
ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ В УКРАЇНІ****ENTER THE LOCKED CREATION OF MILITARY OR INDUSTRIAL FORMS
NOT PROVIDED BY LAW IN UKRAINE**

У статті досліджуються теоретичні та практичні аспекти запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань в Україні в сучасних умовах розвитку держави та суспільства. Визначено, що діяльність таких формувань становить підвищену суспільну небезпеку, оскільки створює загрозу громадській безпеці, конституційному ладу, територіальній цілісності та суверенітету держави. Здійснено аналіз чинного законодавства України, що регламентує відповідальність за створення, участь, керівництво, фінансування та матеріальне забезпечення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. Встановлено, що ефективна протидія зазначеним кримінальним правопорушенням потребує не лише застосування кримінально-правових заходів, але й реалізації комплексної системи запобігання, спрямованої на усунення причин та умов, які сприяють виникненню і функціонуванню таких структур.

Розглянуто основні детермінанти створення незаконних воєнізованих або збройних формувань, серед яких політична нестабільність, соціально-економічні проблеми, поширення радикальних ідеологій, недостатній рівень правової культури населення, недоліки у сфері контролю за обігом зброї та боєприпасів, а також використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для вербування учасників та координації протиправної діяльності. Обґрунтовано, що усунення зазначених чинників має становити основу загальносоціального запобігання.

Значну увагу приділено спеціальним заходам запобігання, які реалізуються правоохоронними органами та іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони України. Визначено важливість своєчасного виявлення осіб і груп, які мають намір створити незаконні воєнізовані структури, проведення оперативно-розшукових та контррозвідувальних заходів, моніторингу інформаційного простору, протидії незаконному обігу зброї та перекриття каналів фінансування протиправної діяльності. Наголошено на необхідності удосконалення міжвідомчої взаємодії між правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування з метою забезпечення своєчасного реагування на потенційні загрози громадській безпеці.

Ключові слова: *незаконне воєнізоване формування, незаконне збройне формування, національна безпека, протидія, запобігання, правоохоронні органи.*

The article examines the theoretical and practical aspects of the implementation of military and industrial formations in Ukraine, which are not subject to law, in the current minds of the development of power and marriage. It is determined that the activity of such formations is subject to grave insecurity, which poses a threat to the enormous security, constitutional order, territorial integrity and sovereignty of the state. Of particular relevance is the problem that is emerging in the minds of the military camp, if the threat of the formation of military-type organizational structures, social tensions and the expansion of illegal activities is growing, which are not controlled by the state. An analysis of the official legislation of Ukraine has been carried out, which regulates

the responsibility for creation, participation, care, financing and material security of military and industrial formations not regulated by law. It has been established that an effective antidote to designated criminal offenses will require not only the stagnation of criminal legal approaches, but also the implementation of a comprehensive system of crime, directly aimed at eliminating the causes of such crimes. recognize the guilt and functioning of such structures.

The main determinants of the creation of illegal military or military formations are examined, including political instability, socio-economic problems, the expansion of radical ideologies, and insufficient legal culture. population, small areas in the sphere of control over the stockpiling and ammunition, as well as the use of current information and communication technologies for recruiting participants and coordinating illegal activities. It has been established that the elimination of the appointments of officials may become the basis of a global social persecution.

I have great respect for special criminological approaches to escape, which are carried out by law enforcement agencies and other subjects in the security and defense sector of Ukraine. The importance of promptly identifying individuals and groups who may intend to create illegal militarized structures, conducting operational-sound and counter-intelligence operations, monitoring the information space, and countering illegal There will be a ban on the blocking of channels for financing illegal activities. The need to improve inter-departmental cooperation between law enforcement agencies, state authorities and local self-government in order to ensure a timely response to potential threats was called for huge carelessness.

Key words: *illegal paramilitary formation, illegal armed formation, national security, counteraction, prevention, law enforcement agencies.*

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань сучасної держави є забезпечення належного рівня громадської та національної безпеки, підтримання правопорядку і захист конституційних засад функціонування суспільства. Важливе місце у системі загроз зазначеним суспільним цінностям займає створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, діяльність яких посягає на встановлений порядок функціонування державних інституцій, створює небезпеку для життя і здоров'я громадян та може використовуватися як інструмент дестабілізації суспільно-політичної ситуації. Проблема протидії створенню незаконних воєнізованих або збройних формувань є особливо актуальною для України в умовах воєнного стану, збройної агресії та підвищеного рівня безпекових ризиків. Сучасні виклики характеризуються поширенням незаконного обігу зброї, активізацією діяльності радикально налаштованих груп, використанням інформаційно-психологічних операцій для залучення громадян до протиправної діяльності, а також спробами створення організованих структур, здатних здійснювати насильницькі дії поза межами законодавчо визначеної системи забезпечення безпеки держави [1, с. 115-116].

Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань становить підвищену суспільну небезпеку, оскільки такі структури можуть бути залучені до вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, терористичної діяльності, масових заворушень, захоплення об'єктів критичної інфраструктури, а також інших дій, спрямованих проти державної безпеки. Наявність у таких формувань зброї, військової підготовки та чіткої організаційної структури значно підвищує рівень їх криміногенного потенціалу та ускладнює діяльність правоохоронних органів щодо їх виявлення і припинення. Незважаючи на наявність кримінально-правових механізмів протидії створенню незаконних воєнізованих або збройних формувань, практика свідчить про необхідність подальшого вдосконалення системи превентивної діяльності [2, с. 134-135]. Особливого значення набуває розроблення ефективних заходів раннього виявлення осіб і груп, схильних до організації таких структур, удосконалення міжвідомчої взаємодії суб'єктів сектору безпеки та оборони, а також усунення соціальних, політичних та економічних чинників, які сприяють виникненню зазначених криміногенних явищ.

У зв'язку з цим комплексне дослідження заходів запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, визначення їх ефективності та пошук шляхів удосконалення відповідної діяльності правоохоронних органів і державних інституцій є важливим науковим і практичним завданням, що має суттєве значення для зміцнення безпеки України та забезпечення стабільного розвитку суспільства.

Мета статті: Метою статті є дослідження системи заходів запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань в Україні, а також визначення основних напрямів удосконалення діяльності державних органів щодо протидії таким кримінальним правопорушенням.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика протидії діяльності незаконних воєнізованих та збройних формувань розглядалася у працях вітчизняних учених у галузі кримінального права, кримінології, криміналістики та національної безпеки. Значний внесок у дослідження питань громадської безпеки, організованої злочинності та механізмів запобігання кримінальним правопорушенням зробили А. А. Вознюк, Ю. Р. Гавдьо, І. М. Гриненко, Р. М. Дударець, Г. П. Жаровська, П. С. Єпринцев, Ю. Ф. Іванов, І. І. Іванчишин, А. О. Конончук, Є. П. Коць, Ю. В. Луценко, Р. В. Осуховський, В. А. Робак, В. Г. Севрук, І. С. Шапкін та інші науковці. Проте сучасні безпекові умови потребують подальшого наукового осмислення ефективних механізмів попередження створення незаконних воєнізованих структур.

Виклад основного матеріалу. Запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань є одним із важливих напрямів державної політики у сфері забезпечення громадської та національної безпеки. В умовах сучасних безпекових викликів, пов'язаних із воєнною агресією проти України, поширенням незаконного обігу зброї, діяльністю диверсійно-розвідувальних груп та посиленням інформаційного впливу на населення, проблема протидії створенню незаконних воєнізованих структур набуває особливої актуальності. Такі формування становлять підвищену суспільну небезпеку, оскільки можуть використовуватися для організації масових заворушень, здійснення терористичних актів, посягання на територіальну цілісність держави, захоплення державних установ та вчинення інших тяжких кримінальних правопорушень [3, с. 149-150].

Ефективне запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань передбачає реалізацію комплексу взаємопов'язаних заходів загального, спеціального, організаційно-правового та індивідуально-профілактичного характеру. Основною метою такої діяльності є усунення причин і умов, що сприяють виникненню незаконних збройних структур, своєчасне виявлення осіб, які мають намір організувати або підтримувати діяльність таких формувань, а також нейтралізація потенційних загроз громадській безпеці [4, с. 115-116].

Одним із найважливіших напрямів запобіжної діяльності є реалізація загальносоціальних заходів. Їх сутність полягає у впливі на соціальні, економічні, політичні та культурні процеси, які можуть детермінувати виникнення незаконних воєнізованих формувань. Важливе значення має забезпечення політичної стабільності в державі, зміцнення демократичних інститутів та підвищення рівня довіри населення до органів державної влади. Практика свідчить, що суспільно-політична нестабільність, недовіра до державних інституцій та загострення соціальних конфліктів часто використовуються для поширення радикальних ідей та залучення громадян до діяльності незаконних збройних угруповань [5, с. 193-194].

Важливим фактором профілактики є проведення ефективної соціально-економічної політики. Безробіття, низький рівень життя населення, соціальна незахищеність та відсутність перспектив для окремих категорій громадян створюють сприятливе середовище для поширення екстремістських настроїв. Саме тому державна політика має бути спрямована на забезпечення належного рівня соціального захисту населення, підтримку зайнятості, розвиток освіти та створення умов для реалізації громадянами своїх прав і законних інтересів.

Особливе місце серед загальносоціальних заходів займає інформаційна безпека. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології активно використовуються для поширення радикальної пропаганди, вербування нових учасників незаконних формувань та координації їх діяльності [6, с. 163-164]. Через соціальні мережі, месенджери та інтернет-платформи можуть поширюватися заклики до насильницьких дій, антидержавна агітація та матеріали, спрямовані на підірив конституційного ладу. У зв'язку з цим важливого значення набуває проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення, підвищення рівня медіаграмотності громадян та своєчасне виявлення й блокування інформаційних ресурсів, що використовуються для здійснення протиправної діяльності.

Вагому роль у системі запобігання створенню незаконних воєнізованих або збройних формувань відіграють спеціальні заходи. Вони реалізуються переважно правоохоронними органами та іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони України та спрямовані на виявлення, попередження і припинення кримінально протиправної діяльності. Одним із головних напрямів такої діяльності є своєчасне отримання інформації про осіб, які займаються організацією незаконних

воєнізованих структур, здійснюють їх фінансування або забезпечують матеріально-технічними ресурсами [7, с. 78-79].

Для цього застосовується комплекс оперативного-розшукових, контррозвідувальних та інформаційно-аналітичних заходів, спрямованих на документування фактів підготовки до створення незаконних формувань. Особливого значення набуває встановлення осіб, які здійснюють вербування нових учасників, організують військову підготовку, забезпечують придбання або зберігання зброї, а також координують діяльність відповідних груп через електронні засоби комунікації [8, с. 615-616].

Однією з ключових умов ефективного запобігання є забезпечення належного контролю за обігом зброї, боєприпасів та вибухових речовин. Незаконний доступ до зброї значно підвищує ризик створення організованих озброєних груп та збільшує їх потенціал для вчинення насильницьких дій. У зв'язку з цим правоохоронні органи повинні систематично проводити заходи щодо виявлення каналів незаконного постачання зброї, припинення діяльності осіб, причетних до її збуту, а також вилучення незаконно збережених боєприпасів і вибухових пристроїв [9, с. 295-296].

Особливої актуальності зазначена діяльність набуває в умовах воєнного стану, коли існує підвищений ризик потрапляння зброї із зон бойових дій до незаконного обігу. Ефективне функціонування механізмів державного контролю за переміщенням, обліком та використанням зброї є важливою передумовою недопущення створення незаконних збройних формувань. Важливим напрямом профілактики є забезпечення належної взаємодії між правоохоронними органами, спеціальними службами та іншими суб'єктами забезпечення безпеки держави. Практика свідчить, що діяльність незаконних воєнізованих формувань часто має міжрегіональний характер і супроводжується використанням складних механізмів фінансування, конспірації та вербування учасників [10, с. 299]. Тому ефективна протидія таким проявам можлива лише за умови системного обміну інформацією між Національною поліцією України, Службою безпеки України, органами прокуратури, Державною прикордонною службою України, Національною гвардією України та іншими державними органами.

Не менш важливим елементом системи запобігання є вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів протидії створенню незаконних воєнізованих формувань. Сучасні безпекові виклики потребують постійного оновлення законодавства з урахуванням нових форм організації злочинної діяльності, використання цифрових технологій та транснаціонального характеру окремих загроз. Удосконалення правового регулювання повинно бути спрямоване на підвищення ефективності механізмів виявлення, документування та припинення діяльності незаконних формувань, а також на забезпечення належного рівня правового захисту працівників правоохоронних органів під час виконання ними службових обов'язків [11, с. 115-116].

Особливе значення у структурі запобіжної діяльності має індивідуальна профілактика. Її основною метою є здійснення цілеспрямованого впливу на осіб, поведінка яких свідчить про можливу причетність до створення або підтримки діяльності незаконних воєнізованих формувань. Такі заходи можуть включати проведення профілактичних бесід, здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства, соціальну адаптацію осіб, схильних до радикалізації, а також залучення психологів, соціальних працівників та представників громадських організацій до роботи з особами груп ризику.

Важливу роль у запобіганні створенню незаконних воєнізованих структур відіграють інститути громадянського суспільства. Громадські організації, засоби масової інформації, освітні заклади та волонтерські об'єднання можуть сприяти формуванню правової культури населення, поширенню ідей законності та недопущенню поширення радикальних настроїв. Взаємодія держави з громадськістю дозволяє підвищити ефективність раннього виявлення потенційних загроз і створює додаткові можливості для попередження кримінально протиправної діяльності [12, с. 210-211].

Таким чином, система заходів запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань повинна мати комплексний характер та охоплювати широкий спектр правових, організаційних, інформаційних, соціально-економічних і спеціальних заходів. Лише поєднання зусиль державних органів, правоохоронних структур та громадянського суспільства здатне забезпечити належний рівень протидії цим суспільно небезпечним проявам та сприяти зміцненню громадської і національної безпеки України.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань є одним із найбільш небезпечних

кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, оскільки посягає на конституційний лад, державний суверенітет, територіальну цілісність України та створює передумови для вчинення інших тяжких кримінальних правопорушень. В умовах воєнного стану та наявних безпекових викликів проблема запобігання таким проявам набуває особливого значення та потребує комплексного підходу з боку держави. Встановлено, що ефективність запобіжної діяльності залежить від поєднання загальних, спеціальних, 'організаційно-правових та індивідуально-профілактичних заходів. Важливими складовими такої системи є усунення соціальних і політичних чинників, що сприяють радикалізації населення, удосконалення контролю за обігом зброї, своєчасне виявлення осіб та груп, причетних до створення незаконних формувань, а також підвищення ефективності інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів.

Перспективним напрямом удосконалення системи запобігання є розвиток міжвідомчої взаємодії суб'єктів сектору безпеки й оборони, удосконалення нормативно-правового забезпечення протидії таким кримінальним правопорушенням, впровадження сучасних цифрових технологій моніторингу безпекових загроз та активне залучення інститутів громадянського суспільства до профілактичної роботи. Реалізація зазначених заходів сприятиме зміцненню громадської безпеки, підвищенню рівня захищеності національних інтересів та забезпеченню стабільного розвитку Української держави.

Список використаних джерел:

1. Коць Є. П. Доказування під час досудового розслідування кримінальних проваджень про створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дис. ... д-ра філос. : 081 – «Право». Львів, 2022. 222 с.
2. Дударець Р. М. Розслідування створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2020. 269 с.
3. Іванчишин І. І. Виявлення та розслідування злочинів, учинених злочинними угрупованнями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2017. 321 с.
4. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2008. 259 с.
5. Єпринцев П. С. Деякі питання суб'єктивних ознак створення злочинної організації. *Правова позиція*. 2020. № 2. С. 192–197.
6. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану : наук.-практ. комент. / за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ : Норма права, 2022. 278 с.
7. Служба безпеки України як складова системи протидії організованій злочинності та корупції : монографія / Гавдьо Ю. Р., Гриненко І. М., Луценко Ю. В. та ін. Київ : НА СБУ, 2021. 144 с.
8. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика : монографія. Київ : Видавництво Людмила, 2022. 1092 с.
9. Осуховський Р. В. Характеристика не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, створених в умовах збройної агресії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. № 2. С. 293–301.
10. Конончук А. О. Мета створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань та участі в них. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 288–302.
11. Шапкін І. С. Кримінальна відповідальність за створення стійких злочинних об'єднань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2013. 247 с.
12. Кримінологія: підручник / за заг. ред. В. В. Чернея та О. М. Джужі. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.

Дата першого надходження статті до видання: 15.10.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.11.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2025